

Vår dato
09.09.2020

Vår referanse
20/00153-2

Saksbehandler
Vidar.L.Haanes@mf.no

Deres referanse
20/002068-1

Barne- og familiedepartementet - BFD
Postboks 8036 Dep

0030 OSLO

Høringsvar - Forslag til forskrifter til trossamfunnsloven

1 Innledning

MF vitenskapelig høyskole for teologi, religion og samfunn har fulgt prosessen fram mot den nye trossamfunnsloven tett. Vi viser til våre høringsuttalelser til NOU 2013:1 og Prop 130L. Loven har til hensikt å videreføre og styrke Norge som et livssynsåpent samfunn, der tro og livssyn støttes aktivt av det offentlige samtidig som alle borgeres tros og livssynsfrihet respekteres, og likebehandles. MF gir sin fulle støtte til dette formålet, og ser den vedtatte loven som hensiktsmessig for å oppnå dette.

De foreslåtte forskriftene gir nødvendige presiseringer. MF vil innledningsvis påpeke at loven og disse forskriftsforslagene viser hvor viktig økt kompetanse på religion og livssyn er, i den offentlige forvaltningen som i samfunnet generelt. Tros- og livssynslandskapet er i endring, nasjonalt og globalt. Samtidig har den samfunnsmessige betydningen av religion snarere økt enn avtatt, stikk i strid med manges forventning om fortsatt ensidig sekularisering. Det er derfor avgjørende at forvaltningen av dette politikkområdet preges av en oppdatert og forskningsbasert kunnskap om karakteren av utøvelsen av tro og livssyn i samfunnet, dens positive rolle og bidrag, så vel som mulige problemer og grenser. Som en forsknings- og utdanningsinstitusjon i feltet teologi, religion og samfunn vil vi be om at den nye loven ses i sammenheng med tiltak for å styrke denne kompetansen. MF Vitenskapelig høyskole vil fortsatt bidra til den brede kunnskapsutviklingen på feltet.

Behandlingen av loven i Stortinget inneholdt flere tilleggs- og endringsforslag og tendenser til en mer polarisert debatt enn det som til nå har preget dette politikkkfeltet. Det ble denne gangen ikke etablert et tverrpolitisk forlik om lovendringen. Demokratiske og parlamentariske uenigheter er naturlig på alle politikkområder. Det er likevel verdt å bemerke at tros- og livssynspolitikken rører ved de lange linjene i nasjonens historie, med stor betydning for opplevelse av fellesskap, samhold og tillit. Det er derfor viktig at den bygger på og fremmer gjensidig tillit mellom myndigheter og borgere, så vel som mellom majoritet og minoriteter. Ved å regulere statens forhold til Den norske kirke og til andre tros- og livssynssamfunn i én felles lov, er Trossamfunnsloven et bidrag til slik tillitsbygging, gjennom den likebehandlingen som signaliseres. Samtidig er det ikke til å unngå å legge merke til at spesielt kritiske blikk i offentligheten fortsatt, og kanskje på ny, rettes mot minoriteters tros- og livssynsutfoldelse. Det er derfor avgjørende at myndighetene ikke bidrar til økt mistenkeliggjøring, men balanserer tiltak for tilsyn og kontroll med åpen og respektfull inkludering og dialog (se også punkt 2.3. nedenfor).

Tillit og kunnskap henger nært sammen. MF ser det derfor som viktig at den skjønnsetningen som uansett må finne sted når staten skal gi rammene så vel som grensene for tros- og livssynsutfoldelsen i samfunnet, er mest mulig transparent og godt faglig fundert. Derfor mener vi fylkesmannsembetets utøvelse av dette skjønnsetningen i prinsipielle tvilstilfeller på tros- og livssynsfeltet bør styrkes, for eksempel også ved etablering av en egen tverrfaglig nemnd, slik blant annet NOU 2013:1 foreslo, jf. pkt 2.3 nedenfor.

2 Kommentarer til «Forslag til forskrift om registrering av og tilskudd til tros- og livssynssamfunn»

2.1 «Registrering av tilhørige i Den norske kirke og andre trossamfunn», Jf. Forskriften kap 2 og høringsnotatet s. 15-17.

I den nye trossamfunnsloven er alle bestemmelser om tilhørige tatt bort. Sett på bakgrunn av Granavolden-erklæringens Hovedpunkt 10 «Kultur», underpunkt om «Kirke, tro og livssyn» om «Forbedret tilhørighetsordning», er dette noe overraskende. Tros- og livssynssamfunnene er likevel frie til selv å definere medlemskapsbegrepet slik at det omfatter personer som samfunnene oppfatter som tilhørige. Forutsetningen er i alle tilfelle at både medlemskap og registrering er basert på aktiv innmelding fra personen selv eller fra de som har foreldresansvaret (der personen er under 15 år).

Samtidig oppheves bestemmelsene i den nåværende trossamfunnsloven om automatisk tilhørighet basert på foreldres medlemskap. For Den norske kirkes del innebærer dette trolig at det fra ikrafttredelsestidspunktet for den nye loven vil være et stort antall personer under 18 år som ikke lenger regnes som tilhørige, og som må strykes fra Den norske kirkes medlemsregister. For Den norske kirkes del innebærer det man mister muligheten for kontakt med medlemmers barn som ikke er døpt. Også personer som til nå har hatt status som tilhørige, vil miste muligheten for å motta informasjon f.eks. i forbindelse med trosopplæringstiltak.

MF anser det rimelig at medlemskap og tilhørighet for fremtiden er basert på aktiv innmelding. Dette setter krav til Den norske kirke og andre tros- og livssynssamfunn å utvikle hensiktsmessige tilhørighetsordninger. Vi vil likevel påpeke at den brå avviklingen av den gjeldende ordningen for aktørene har kunnet etablere en ny, er problematisk. Vi mener derfor det her burde vært etablert en overgangsordning.

2.2 Antallskravet – Forskriften § 3, femte ledd.

I MFs høringsuttalelse til lovforslaget gikk vi inn for at kravet for å kunne registreres som tros- og livssynssamfunn og dermed ha rett til å kreve statlig tilskudd ble satt til 50 medlemmer. Vi påpekte samtidig at selv dette ville medføre prinsipielle motforestillinger så vel som praktiske vanskeligheter for enkelte trossamfunn.

Det er grunn til å være ekstra oppmerksom på trossamfunn som ut fra sin teologiske forståelse av kirken opererer med selvstendige, lokale menigheter. Et ikke ubetydelig mindretall av lokale menigheter i for eks. pinsebevegelsen vil kunne falle utenfor grensen på 50 dømte medlemmer. Vi vil peke på at selv menigheter som er antallsmessig små har en viktig rolle å spille som trosfelleskap i samfunnet. Statens økonomiske bidrag er viktige for dem.

Vi merker oss at forskriftene understreker at «menighetene (i trossamfunnet) kan la seg registrere som trossamfunn hver for seg eller samlet i et fylke eller som fellesregistrering regionalt eller på landsbasis». Vi forventer derfor at departementet viser fleksibilitet i tråd med dette og at kirkesamfunn med en

kongregasjonistisk tradisjon, ikke skal bli rammet på en urimelig måte. Det bør være mulig for slike kirkesamfunn å opptre som landsdekkende fellesskap/nettverk av menigheter ettersom de har en felles identitet, forkynnelse og praksis. Men dette må kunne skje uten at dette etter deres egen oppfatning rokker ved deres indre, lokale selvstendighet eller teologiske selvforståelse.

2.3 Nekting og avkorting av tilskudd, jf. Forskriften § 12

Det er legitimt og nødvendig at staten stiller minimumsvilkår i forbindelse med statsstøtten til tros- og livssynssamfunn. Det gjelder åpenbart formelle krav til ordnet økonomi, regnskap, rapportering m.v. Men det er også nødvendig og relevant å stille visse krav til praksis, jf. kravene til «rett og sømd» eller «rett og morab» i gjeldende lov. Når slike krav skal presiseres, mener vi det er vesentlig at man unngår en instrumentell tilnærming til religionene, slik at støtten ikke knyttes til gitte forståelser av hvilken samfunnsnytte disse bør ha. Myndighetene bør likevel kunne stille krav av en allmenn etisk karakter, som f.eks. klar avvisning av voldsbruk, uetiske straffemetoder, trusler eller tvang. Oppstillingen i forslaget til forskrift § 12 med henvisning til ordlyden i LTL §6 balanserer på en god måte hensynet til å gi konkret retning, samtidig som de ikke blir for spesifikke og avgrensede. Samtidig stiller de krav til forvaltningen.

Det avsluttende uttrykket i loven §6 «eller på andre måter krenker andres rettigheter og friheter» er generelt og åpner for skjønnsvurderinger, for eksempel i forbindelse med rettighetskonflikter. Det finnes også grensetilfeller der praksiser kan være formelt tillatt, men likevel må sies å bringe skade eller er klart uønsket i samfunnet. Eksempler kan være manipulasjon og tvang ved inn- eller utmelding av trossamfunn, vurdering av negativ sosial kontroll, etc. Slike situasjoner åpner for at ansvarlige myndighetsorgan må foreta skjønnsvurderinger når konkrete saker kommer opp. Vi mener dette aktualiserer hva slags organ og kompetanse som bør involveres i slike vurderinger. I krevende prinsipielle avgjørelser vil det være behov for solid religionsfaglig og teologisk kompetanse i tillegg til den juridiske avveining som alltid må ligge til grunn. Her kan eksterne krefter med fordel støtte fylkesmannsembedets arbeid.

I NOU 2013: 1 foreslås det at en uavhengig, faglig instans, en nemnd, skal vurdere slike spørsmål, noe som tilsvarende ordningene i Danmark og Sverige, på litt ulike vis.¹ Verken i Prop. 130 L (2018–2019) eller her i forskriften er det foreslått noen slik instans. Skjønnnet vil utøves av fylkesmannsembedet og departementet. Vi mener imidlertid primært at opprettelsen av en slik rådgivende nemnd ville styrke denne prinsipielle skjønnsutøvelsen, både gjennom forankring i tverrfaglig kompetanse og større prosessuell forutsigbarhet og transparens.

2.4 Årsrapport § 15

Den nye loven innfører nye rapporteringskrav, og forskriften presiserer gjennomføringen av disse. Myndighetene har et ansvar for å forsikre seg om at bevilgninger og støtte brukes etter hensikten. Dette bør først og fremst bygge på den tillit som ligger i tros- og livssynssamfunnenes egen rapportering. Samtidig er det uttalt politikk å redusere og forenkle byråkrati og rutiner som kan gjøre i hovedsak frivillig basert virksomhet mer krevende. Denne balansen er hensyntatt i forslaget. Likevel vil MF understreke viktigheten av å følge gjennomføringen av dette nøye i tiden som kommer, slik at rapporteringen også kan bli til et nyttig verktøy for tros- og livssynssamfunnene selv, og ikke en uforholdsmessig byrde.

Vi har som samfunn et felles ansvar for å se til at diskriminering ikke forekommer. Det gjelder med stor tyngde også på tros- og livssynsfeltet. MF registrerer at regjeringen og stortingsflertallet av respekt for tros-

¹ NOU 2013: 1 s. 358.

og livssynsfriheten ikke har lagt inn bestemte krav og forventninger for eksempel til kjønnsrepresentasjon i trossamfunnenes styrende organer. I stedet har en gjort årsrapporten til det primære redskapet for ivaretagelsen av dette statlige ansvaret for å fremme likestilling og ikke-diskriminering.

Det kan virke noe underlig at tros- og livssynssamfunn avkreves å rapportere på status i arbeidet for å fremme likestilling, når myndighetene etter egen mening ikke kan eller vil forplikte dem på dette. Rapporteringen kan imidlertid føre til en kontinuerlig og obligatorisk bevisstgjøring på feltet, og forhåpentligvis ha den ønskede indirekte effekten. Dette bør imidlertid også følges nøye, og suppleres med stimulerings tiltak, slik at rapporteringsplikten ikke blir en politisk og byråkratisk sovepute med liten effekt for en nødvendig styrking av likestilling og ikke-diskriminering.

3 Kommentarer til «Forslag til forskrift om tildeling og tilbaketrekning av vigselfrett i tros- og livssynssamfunn»

3.1 Vigselfretten

Ny trossamfunnslov viderefører i store trekk dagens ordninger med vigselfrett både innenfor Den norske kirke og øvrige tros- og livssynssamfunn. Det innebærer blant annet at det finnes en særlig ordning for Den norske kirke ved at alle ordinerte prester har vigselfmyndighet i kraft av Ekteskapsloven § 12. I og med at Den norske kirke skiller seg ut som aktør i forhold til andre på tros- og livssynsfeltet, blant annet ved sine stabile, innarbeidete ordninger omkring vigsel og vigslere, finner vi det rimelig at det foreligger egne ordninger om vigselfrett for denne. Når samfunnet overdrar juridisk myndighet til tros- og livssynssamfunnenes representanter, må det være et overordnet hensyn at vigselfretten kan ivaretas med tilstrekkelige krav til kompetanse og ordnede former. MF mener det foreliggende forslaget ivaretar dette på en balansert måte.

3.2. Forskrift om mekling

Høringsnotatet pkt 4.5 redegjør for vurderinger pågående prosess i forbindelse med endringer i forskrift om mekling etter ekteskapsloven og barneloven. Departementet foreslår en formulering om at «prest i Den norske kirke eller godkjent vigslere i annet trossamfunn» kan godkjennes som mekler, noe som i stor grad viderefører innholdet i dagens bestemmelse.

Notatet referer samtidig synspunkter fra både fra Stålsett-utredningen NOU 13.1 og fra Familievernutvalget i NOU 19:20 som begge fremhever betydning av realkompetansen i meklingsfunksjonen. En rekke prester, diakoner og andre medarbeidere i Den norske kirke og andre kirkesamfunn har spesialkompetanse som gjør dem godt egnet til å fylle meklerfunksjonen. Imidlertid bør det være denne realkompetansen som bør ligge til grunn når noen innehar meklerfunksjonen og ikke at man innehar en funksjon som vigslere. Vi ser med andre ord ikke at det er en nødvendig sammenheng mellom vigslere- og meklingsfunksjonene. Det kan tvert imot være en fordel at de holdes klart atskilt. Hvis ordningen med eksterne meklere skal beholdes, er det den formelle kompetansen knyttet til samlivsbrudd og familievern som bør legges til grunn.

Med hilsen for MF vitenskapelig høyskole

Vidar L. Haanes
Rektor

Brevet er elektronisk håndtert og derfor ikke signert.